

ARTIKELEN

Verstoorde veiligheidsbeleving

In gesprek met buurtbewoners over de ‘onveiligheid’ in hun buurt naar aanleiding van gestegen ‘gevoelens van onveiligheid’*

Remco Spithoven

In dit artikel wordt een alternatieve benadering voor de aanpak van ‘onveiligheidsgevoelens’ aangedragen. De focus ligt op het concept ‘verstoorde veiligheidsbeleving’. Middels een verkenning van theorie en eerder onderzoek rondom ‘fear of crime’ werken we dit concept uit. Vervolgens passen we het toe op de buurt Kerckebosch, gemeente Zeist. Interviews met buurtbewoners wezen uit dat het ‘onveiligheidsgevoel’ in deze buurt drijft op (I) fysieke kenmerken, (II) incidenten uit het verleden, (III) de aanwezigheid van hangjongeren, maar bovenal op (IV) een verminderde sociale binding. Ter illustratie van de alternatieve benadering van ‘onveiligheidsgevoelens’ is er langs inzichten uit internationale effectstudies toegewerkt naar een realistisch beleidsadvies.

Het ‘onveiligheidsgevoel’ is inmiddels een duurzaam *buzzword* onder burgers, media, politici, bestuurders en professionals. Maar het fenomeen lijkt wel net zo ongrijpbaar als belangrijk. Want waar begin je met een praktische aanpak als dit multidimensionale concept geen duidelijk omliggende kenmerken heeft (Fürstenberg 1971; Ferraro en LaGrange 1987; Hale 1996, Girling et al. 2000; Lee en Farrall 2009; Farrall, Jackson en Gray 2009; Pleysier 2010). Zelfs op buurtniveau is het ‘gevoel van onveiligheid’ onder burgers doorgaans te abstract om tot een echte aanpak te komen. De worsteling van de Nederlandse veiligheidspraktijk met het concept (Spithoven 2014) komt grotendeels voort uit een *te brede en te vanzelfsprekende probleemdefinitie*. In dit artikel wordt een alternatieve benadering aangedragen.

De focus ligt op ‘verstoorde veiligheidsbeleving’. Middels een verkenning van theorie en eerder onderzoek rondom ‘fear of crime’ werken we dit concept uit. Vervolgens passen we het toe in een eerste empirische verkenning voor de buurt Kerckebosch in de gemeente Zeist. Gedurende 2014 sloegen verschillende kwantitatieve indicatoren van het ‘onveiligheidsgevoel’ voor deze buurt sterk in het rood, terwijl de rest van de gemeente ten opzichte van eerdere metingen redelijk stabiel bleef (Dimensus 2014). Het was aannemelijk dat deze discontinuïteit ver-

* De auteur bedankt Niels Hoogendoorn voor zijn bijdrage aan het veldwerk bij dit onderzoek en de twee anonieme referenten voor hun scherpere opmerkingen en suggesties bij een eerdere versie van dit artikel.

Remco Spithoven

band hield met de herstructurering van de buurt, maar onduidelijk was wat er nu precies aan de hand was. De onderzoeksvraag was daarom:

Welke uitleg geven buurtbewoners zelf voor de ‘verstoorde veiligheidsbeleving’ in Kerckebosch, gemeente Zeist?

We beogen – naast een academische verbreding van ons zicht op dynamieken achter ‘fear of crime’ – bestuurders, beleidsmakers en -uitvoerders een stap verder op weg te helpen naar een meer gefocuste benadering van ‘het onveiligheidsgevoel’ in Nederland. De aandacht gaat immers uit naar lokaal ervaren problematieken *achter* de verstoorde veiligheidsbeleving in de buurt en realistische beleidsalternatieven om deze waar mogelijk het hoofd te kunnen bieden.

1 Theorie en eerder onderzoek

Er wordt al ruim vijftig jaar onderzoek naar ‘fear of crime’ gedaan. Maar het is niet zo dat er een vaststaande *body of knowledge* rondom deze onderzoekstraditie is ontstaan. Integendeel: *‘surprisingly little can be said conclusively about the fear of crime’* (Ditton en Farrall 2000, xxi). De onderzoekstraditie wordt gekenmerkt door ad hoc operationalisaties en een te grote afhankelijkheid van vragenlijstonderzoek, terwijl er nog bijzonder weinig bekend is over de aard en oorzaken van het fenomeen (Pleysier 2010; Hale 1996; Fattah 1993). Doorgaans specificeren onderzoekers niet wat zij onder onveiligheidsgevoelens verstaan (Van der Wurff 1992). ‘Onveiligheidsgevoelens’ zijn dan ook veelomvattend:

Onveiligheidsgevoelens betreffen een complexe set van interacterende gevoelens, percepties, emoties, waarden en oordelen op het niveau van het individu en de lokale en/of nationale samenleving (Pleysier 2010, 43; De Groof 2006; Vanderveen 2004, 79; Jackson 2004), *welke mensen associëren met criminaliteit of symbolen van criminaliteit* (Ferraro 1995, 4; Ferraro en LaGrange 1987, 72).

‘Onveiligheidsgevoelens’ zijn intussen betekenisvol onderzocht op de niveaus van het individu, de buurt en de samenleving (Hale 1996; Pleysier 2010; Cops 2012; Spithoven 2017). Gezien onze onderzoeksvraag zullen we in dit artikel vooral stilstaan bij het niveau van de buurt.

1.1 Verklaringen op buurniveau

Allereerst valt op dat gevoelens van onveiligheid veelal geconcentreerd voorkomen in wijken van grote steden (Hale 1996; O’Mahony en Quinn 1999), en dan vooral in buurten met relatief veel huurwoningen (DeLone 2008), sociale achterstand en vervallen infrastructuur (Ferguson en Mindel 2007; Crawford 2006; Skogan 1987; Hale 1996; Van den Brink 2007). De rationele uitleg daarvoor is eenvoudig: er is meer criminaliteit in deze buurten (Hale 1996).

Daarnaast wordt men in deze buurten vaker geconfronteerd met sociale en fysieke symbolen van criminaliteit (Lewis en Maxfield 1980; Hinkle en Weisburd 2008). *Sociale symbolen* zijn onder andere wanordelijk gedrag, verlatenheid en ver-

schillende vormen van overlast. *Fysieke symbolen* zijn slechte verlichting, graffiti, vandalisme en zwerfvuil (Farrall, Jackson en Gray 2009, 91-92). De theorie over deze symbolen van criminaliteitsdreiging is redelijk *straight forward*: *'the feeling that one is surrounded by symbolic or actual threats, feeling that the immediate neighbourhood is in decline and the community deteriorating, may produce not only generalised anxiety but a specific fear of crime'* (Hale 1996, 115).

Maar de verklaring van het gevoel van onveiligheid in stadsbuurten is breder. Als gevolg van de grotere bevolkingsdichtheid en sociale heterogeniteit in de steden vermindert de onderlinge sociale samenhang (Hale 1996): men kan door de grote bevolkingsdichtheid in een urbane setting in het dagelijks leven nagenoeg geen onderscheid maken tussen burens en bezoekers van de buurt (Hale 1996; Van der Wurff 1990). Blokland (2008) signaleerde in haar onderzoek naar onveiligheidsgevoelens in de grootstedelijke context 'publieke familiariteit' als een dieper liggende verklaring voor het uitblijven van onveiligheidsgevoelens in de buurt: 'het elkaar kennen en sociaal kunnen plaatsen zonder elkaar noodzakelijk echt te kennen, draagt bij aan het vermogen van mensen om hun omgeving sociaal te kunnen interpreteren en ordenen, en zich daardoor veilig te kunnen voelen' (Blokland 2008, 224).

Het basale gevoel 'erbij te horen' – sociale integratie – werkt ook in de meest dichtbevolkte stukken van de grote steden als een buffer tegen gevoelens van onveiligheid (Warr 1990; Wilcox-Roundtree en Land 1996; Hale 1996), maar kent ook een potentiële schaduwkant: hoe meer sociaal geïntegreerd, hoe meer eerste- en tweedehands criminaliteitservaringen men te horen krijgt (Doran en Burgess 2012; Wilcox-Roundtree en Land 1996; Elffers en De Jong 2004; Sacco 1993; Covington en Taylor 1991; Sparks, Girling en Loader 2001). Men is zelfs collectief in staat om mythes en slechte reputaties over buurten in het leven te roepen (Sparks, Girling en Loader 2001; Perkins en Taylor 1996; Banks 2005; Van den Brink 2007).

Sociale integratie ligt in theorie aan de basis van wat men '*collective efficacy*' noemt: *'shared expectations and mutual civic engagement by community members in local social control, with an emphasis on residents' joint capacity to act together to generate solutions to local problems'* (Sampson et al. 1997, 918). Hoewel meer exacte bronnen van *collective efficacy* onbekend zijn gebleven (Gibson et al. 2002), lijkt er consensus over de voorwaardelijke rol van sociaal kapitaal te bestaan (Gibson et al. 2002; Ferguson en Mindel 2007; Crawford 2006). Sociaal kapitaal '(...) consists of a set of components found in social associations and interactions among people that, when activated, empower individuals and facilitate cooperation toward a mutual benefit' (Ferguson en Mindel 2007, 323).

Een snelle groei of verandering van een buurt kan de sociale integratie van een buurt sterk verzwakken (Hale 1996; O'Mahony en Quinn 1999; Crank, Giacomazzi en Heck 2003; Elffers en De Jong 2004; Van den Brink 2007). Want 'nieuwkomers' en 'oude bewoners' begrijpen daarmee elkaars houding en gedrag vaak niet, wat leidt tot *wederzijds wantrouwen* (Doran en Burgess 2012; Elffers en De Jong 2004; Van den Brink 2007; Blokland 2008; Bursik 1988; Doran en Burgess 2012; Taylor en Covington 1993; Sampson 1991; Skogan 1986; Van den Brink 2007; Wittebrood en Permentier 2011).

Remco Spithoven

Wanneer ‘publieke familiariteit’ niet – of niet langer – aanwezig is, dan kan de sociale situatie omslaan naar ‘publieke anonimiteit’: ‘(...) niet meer dan fysieke signalen waarvan we een ‘normaliteit’ moeten aflezen en algemene stereotype categorisering om anderen sociaal te kunnen plaatsen’ (Blokland 2008, 246). Als gevolg van ‘publieke anonimiteit’ is er in de urbane setting haast per definitie sprake van ‘sociale disorganisatie’: ‘(...) *the inability of a community structure to realise the common values of its residents and maintain effective social controls*’ (Sampson en Groves 1989, 776). Deze sociale disorganisatie leidt in theorie vervolgens tot een afname van informele sociale controle, waarmee de buurt vatbaarder wordt voor criminaliteit, overlast en gevoelens van onveiligheid (Sampson et al. 1997, 918-919).

Maar deze disorganisatie is voor een goed deel vooral een neveneffect van de *stedelijke levenswijze*, waarbij ‘afstandelijke sociale relaties samengaan met directe, fysieke nabijheid’ (Duyvendak en Wekker 2015, 12). De snelheid van het stedelijk sociaal verkeer vereist juist een hoge mate van anonimiteit. Afstandelijkheid is een ongeschreven regel in het grootstedelijk sociaal verkeer geworden, juist om ‘(...) sociale verschillen soepel te verwerken op straat (...)’ (Schinkel 2009, 197). Maar deze anonimiteit leidt tot onbekendheid, wantrouwen en het gevoel in een onleefbare, onveilige omgeving te wonen (Kleinhans en Bolt 2010; Duyvendak en Wekker 2015).

1.2 Lokale, problematische gevoelens van onveiligheid als aangrijppingspunt van beleid

Toch is niet elk gevoel van onveiligheid per definitie problematisch. Burgers kunnen namelijk wennen aan verhoogde criminaliteitsdreiging in hun directe omgeving (Hale 1996; Van den Brink 2007; Van den Herrewegen 2011). Daarnaast werkt een verhoogde kans-inschatting voor persoonlijk slachtofferschap niet louter negatieve stemmingen in de hand. Er is ook veel te zeggen voor een benadering van functionele angst voor slachtofferschap: ‘*a functional worry that motivates vigilance and routine precaution*’ (Jackson en Gray 2010, 1; Fattah 1993; Hale 1996; Warr 2000; Ditton en Innes 2005). Dit *vermijdingsgedrag* vormt op zichzelf hoogstwaarschijnlijk – naast ‘sociale integratie’ – ook een ‘cognitieve buffer’ tegen angsten (Jackson en Gray 2010; Spithoven 2017).

Wanneer is er dan wel sprake van problematische – of dysfunctionele – veiligheidsbeleving? Van den Herrewegen (2011, 100) wijst op drie elementen die onveiligheidsbeleving in de constructie van burgers problematisch maken: onverwachte, onverklaarbare en oncontroleerbare onveiligheid. Aanvullend stellen Gouseti en Jackson (2016) dat veel van de daadwerkelijk ervaren urgentie van de onveiligheid afhangt van de ervaren *psychologische afstand* tot de problematiek (Spithoven 2017). Hoe psychologisch dichterbij – in tijd, ruimte, sociale associatie en voorstellingsvermogen – men de problematiek beleeft, hoe problematischer dit zal worden ervaren (zie ook Trope en Liberman 2010; Bar-Anan, Liberman en Trope 2006). Er is dus vanuit de *beleving van burgers* veel te zeggen voor een focus op daadwerkelijk *problematisch ervaren* onveiligheid in de *nabije omgeving*.

Beleidsmakers worden dan ook door de internationale wetenschap opgeroepen steeds *lokaal maatwerk* in de aanpak van onveiligheidsgevoelens te leveren (zie Spithoven 2014): elk lokaal geval van problematische onveiligheidsgevoelens

vraagt opnieuw om een maatwerkoplossing (Henig en Maxfield 1978; Hale 1996; Van Noije en Wittebrood 2010), gericht op concrete, lokale problematiek achter de gevoelens van onveiligheid (Henig en Maxfield 1978; Hale 1996; Weisburd en Eck 2004; Bennett 1991).

1.3 'Verstoorde veiligheidsbeleving' als vertrekpunt van nadere analyse

We zoomen daarom op *buurniveau* verder in op het concept 'verstoorde veiligheidsbeleving'. Een definitie voor dit verscherpende concept ligt vrij voor de hand:

Een significant negatievere – en problematisch ervaren – veiligheidsbeleving van buurtbewoners, in vergelijking met dezelfde buurt op een eerder meetmoment en/of ten opzichte van gelijktijdige metingen van andere, vergelijkbare buurten.

Deze 'verstoorde veiligheidsbeleving' kan zowel via kwalitatieve als kwantitatieve signalen duidelijk worden. Onder de *kwalitatieve signalen* vallen meer of minder duidelijke meldingen, telefoongesprekken of e-mails over onveiligheidsgevoelens van buurtbewoners aan het adres van verschillende professionals die werkzaam zijn in de buurt. Onder *kwantitatieve signalen* vallen benchmarks op basis van enquêteonderzoek, waarmee buurten op (dezelfde) vragen rondom gevoelens van onveiligheid worden vergeleken met dezelfde buurt op een eerder tijdstip. Daarnaast is het mogelijk de scores van de buurt te vergelijken met andere – qua omvang, samenstelling en problematiek – vergelijkbare buurten. Bij deze vergelijkingen dient een daadwerkelijk significant verschil in scores te bestaan, alvorens men op zoek gaat naar de uitleg voor de lokaal 'verstoorde veiligheidsbeleving'.

2 De onderzoeksmethode

We doen in de rest van dit artikel verslag van een eerste empirische exercitie met het concept 'verstoorde veiligheidsbeleving' in de buurt Kerckebosch in de gemeente Zeist. Voordat we de kenmerken van deze buurt behandelen, verkennen we eerst de gehanteerde methodologie.

2.1 Het kwalitatieve interview als uitgangspunt

Het onderzoek is methodologisch gestoeld op interviews met buurtbewoners. Het doel van kwalitatief interviewen is te achterhalen hoe mensen 'concepten' begrijpen. Daarom moet de opzet '(...) allow respondents to identify those issues which are salient for them and to explain how these impact on their daily lives (...)') (Barbour 2008, 12). We kozen omwille van de benodigde flexibiliteit voor een semigestructureerde interviewleidraad (Babbie 1998). Het doel van de interviews is om een afspiegeling van de buurtbewoners te bereiken, waarbij nadrukkelijk ook de in de buurt aanwezige minderheden worden bevraagd. De methode en praktische aanpak zijn conform de beschrijvingen van Beyens en Tournel (2009), Barbour (2008) en Weiss (1995).

Remco Spithoven

2.2 *De rode draden in verhalen ontwaren*

De 25 interviewverslagen zijn middels Atlas.Ti. gecodeerd en op onderlinge samenhang geanalyseerd (volgens Saldaña 2012). De zoektocht was naar '*mechanisms in the data*' (Barbour 2008, 12), door gelijktijdig optredende codes met elkaar in een netwerk van codes te verbinden. Zo krijgt een netwerk meer 'conceptuele dichtheid' wanneer respondenten op eenzelfde wijze over vergelijkbare thema's spreken of nuances op deze verhalen aanbrenge. De relatieve dichtheid van deze netwerken van codes bracht de diversiteit in de verhalen van de afzonderlijke respondenten terug tot interpreteerbare proporties (zie Saldaña 2012; Friese 2014).

3 De buurt Kerckebosch in herstructurering

De buurt Kerckebosch is *in verandering*. Van een oorspronkelijke villabuurt in de jaren twintig van de vorige eeuw naar een hoogbouwwijk in de jaren zestig, tot aan de herstructurering in 2012 (Van Driel 2011). Het doel van herstructureren is ook hier 'het veranderen van de kwaliteit en samenstelling van de woningvoorraad in een buurt door woningen te slopen en nieuwe woningen te bouwen' (Wittebrood en Permentier 2011, 30). Concreet betekent de herstructurering van Kerckebosch dat bestaande hoogbouw voor een groot deel wordt gesloopt. Hiervoor in de plaats komen achthonderd tot duizend 'duurzame' huur- en koopwoningen, in verschillende prijsklassen (Zeist 2014).

3.1 *Sociaaldemografische gegevens*

Wanneer we naar de sociaal-demografische gegevens van de buurt Kerckebosch kijken, dan valt in vergelijking met de totale gemeente Zeist (tabel 1) het volgende op: er wonen relatief veel oudere mensen in eenpersoonshuishoudens (gescheiden of ongehuwd) in relatief veel huur- en goedkopere koopwoningen. Ook zijn er relatief veel mensen werkeloos en komen relatief veel mensen rond van een uitkering of een laag inkomen. In Kerckebosch is daarmee sprake van wat Van den Brink bestempelt als 'elkaar versterkende achterstanden' (Van den Brink 2007, 44-50).

3.2 *Overlast en criminaliteit*

De politiestatistiek voor het jaar 2014 (het jaar waarin ook ons veldwerk plaatsvond) zijn geraadpleegd om een beeld te krijgen van de situatie rondom criminaliteit en overlast in de buurt ten tijde van dit onderzoek. Er waren iets meer aangiften dan in vergelijkbare buurten van Zeist en er vonden minder woninginbraken plaats dan gemiddeld in Zeist. Er werd vooral overlast van jongeren in de buurt gemeld. Deze meldingen betroffen vooral geluidshinder, het achterlaten van rommel en het plegen van vernielingen door jongeren op enkele locaties in de buurt (Politie 2015).

Tabel 1 *Sociaaldemografische gegevens van de buurt Kerckebosch in vergelijking met de gemeente Zeist*

	Kerckebosch	Zeist
Aantal inwoners	1445	60285
Bevolkingsdichtheid	3019 adressen/km ²	1243 adressen per km ²
Verstedelijkingsgraad	'zeer sterk stedelijk'	'matig stedelijk'
0-15 jaar *	18%	18%
15-25 jaar *	4%	12%
25-45 jaar *	14%	24%
45-65 jaar *	22%	28%
65 jaar en ouder *	42%	18%
Westerse allochtonen *	11%	10%
Niet-westerse allochtonen *	15%	12%
Eenpersoonshuishoudens *	60%	41%
Huishoudens <i>zonder</i> kinderen *	21%	28%
Huishoudens <i>met</i> kinderen *	19%	31%
Gehuwd *	23%	47%
Ongehuwd *	56%	40%
Gescheiden *	13%	7%
Huurwoningen *	66%	50%
Koopwoningen *	34%	49%
Gemiddelde WOZ-waarde *	€ 170.000,-	€ 340.000,-
Laag inkomen **	39%	35%
Werkeloos**	9%	4%
Uitkering**	35%	16%

* CBS 2011

** Dimensus 2015

3.3 Signalen van een verstoorde veiligheidsbeleving in Kerckebosch

De signalen van de *verstoorde veiligheidsbeleving* van de bewoners van Kerckebosch waren zowel kwantitatief als kwalitatief van aard. Als eerste viel een *significante discontinuïteit* op: waar in 2011 nog 7% van de respondenten uit de wijk aangaf zich wel eens in de eigen buurt onveilig te voelen, gaf in 2013 22% van de respondenten dit aan¹ (Dimensus 2014). Ook kwamen er verschillende kwalitatieve signalen binnen. Zo gaf een opbouwwerker van een welzijnsinstelling aan dat '(...) *in gesprekken met bewoners is opgevallen dat zij vaak uitspreken zich niet veilig te voelen in de buurt. Zij vertellen mij veel jeugdoverlast te ervaren en met criminaliteit in aanraking te komen.*' Ook de wijkmanager van de gemeente had een dergelijke indruk:

- 1 Nadere analyse van de cijfers wees uit dat het verschil in de scores op het gevoel van onveiligheid in de wijk tussen 2011 en 2013 met een Chi2 van 28.68 significant is bij een betrouwbaarheidsinterval van 99%.

Remco Spithoven

Tabel 2 *Verdeling respondentengroep over demografische kenmerken*

Geslacht	Leeftijdscategorie	Type huishouden	Tijd woonachtig in buurt
14 vrouwen	3 van 18-25 jaar	7 eenpersoons-	4 zeer kort (tot 6 maanden)
11 mannen	9 van 25-45 jaar	huishoudens	2 kort (6 maanden tot 5 jaar)
	10 van 45-65 jaar	18 meerpersoons-	11 lang (5 jaar tot 10 jaar)
	3 van 65 jaar en ouder	huishoudens	8 zeer lang (meer dan 10 jaar)

‘Op het spreekuur spreek ik diverse bewoners die mij vertellen zich totaal niet prettig te voelen in de buurt. Maar de cijfers vallen erg mee.’

3.4 De respondenten

Het was daarmee tijd om in Kerckebosch bij een *grove* doorsnede van 25 buurtbewoners het oor te luisteren te leggen wat hun verhalen hun achter de *significant gestegen gevoelens van onveiligheid* in de buurt om te bezien of er verklaringen te onderkennen zijn vanuit de optiek van de burgers.

Ten opzichte van de populatie van heel Kerckebosch (zie tabel 1) zijn in onze respondentengroep de eenpersoonshuishoudens, de leeftijdscategorie van 18-25 jaar en 65 jaar en ouder en de kort in Kerckebosch wonende mensen ondervertegenwoordigd. Deze ondervertegenwoordiging vormt een belangrijke beperking van het voorliggende onderzoek, waarop we bij het opmaken van de conclusies zullen terugkomen. Maar –ondanks deze disbalans – kunnen we wel aannemen dat *de meest diverse belevingen* in de groep respondenten vertegenwoordigd zullen zijn.

4 Verhalen achter de ‘verstoorde veiligheidsbeleving’ in Kerckebosch

De 25 respondenten deelden ‘het gevoel van onveiligheid’ breed, zoveel was duidelijk. Nadere analyse van de interviews wees uit dat het gevoel van onveiligheid in Kerckebosch op vier – *in conceptuele dichtheid toenemende* (zie par. 2.2) – verklaringen drijft: (I) kenmerken van de fysieke omgeving, (II) incidenten uit het verleden, (III) hangjongeren en (IV) verminderde sociale integratie. We zullen elk van deze categorieën nu inhoudelijk bespreken.

4.1 Verklaring I – Kenmerken van de fysieke omgeving

Enkele respondenten gaven aan dat de fysieke kenmerken van de buurt bijdragen aan hun gevoel van onveiligheid. De buurt is namelijk van nature vrij donker door de aanwezigheid van veel groen en de situering aan de bosrand:

R₅: De buurt ligt erg afgelegen zo tegen de bosrand aan. Het is hier ’s avonds gewoon heel erg donker. Als ik met mijn fiets over de Kerckeboschlaan fiets in het donker, geeft dat niet een heel fijn gevoel.

Het gevoel van onveiligheid onder de buurtbewoners wordt dus voor een deel verklaard door de donkerte als gevolg van de aanwezigheid van groen en de situering aan de bosrand.

4.2 Verklaring II – Incidenten uit het verleden

Meer dan de fysieke kenmerken van de buurt speelden incidenten uit het verleden een rol in de onveiligheidsgevoelens van de respondenten. Hierbij wezen respondenten vooral op inbraken en intimidatie. Enkele respondenten waren zelf het slachtoffer van inbraak geworden:

R₁₆: Ik heb echt twee weken niet kunnen slapen van die inbraak in mijn woning. Het geeft zo'n vervelend gevoel als mensen in je privé-eigendommen geweest zijn. Bij ieder geluidje dat ik hoorde zat ik rechtop in mijn bed. De inbraak is nu ongeveer drie jaar geleden gepleegd, maar ik hoop dat echt helemaal nooit meer mee te maken.

Andere respondenten hebben het nodige uit de tweede hand over de inbraken in de buurt meegekregen:

R₁₃: Er was op een gegeven moment een heuse inbraakgolf in deze flat. Er is bij mij niet ingebroken, maar ik was ontzettend bang dat het wel ging gebeuren.

Naast de inbraken heeft er volgens de respondenten in het verleden ook intimidatie plaatsgevonden:

R₅: Bij mijn overburen zijn binnen vier dagen tot twee keer toe de ramen vernield. Dit leek mij een bewuste actie, maar op het moment dat je hier net komt wonen maakt dat wel een behoorlijke inbreuk op je veiligheidsgevoelens. Je denkt echt in wat voor getto heb ik een huis gekocht?

R₂₁: Hier in de straat is het voor ons eigenlijk allemaal begonnen met een brand. In een parkeergarage naast onze woning heeft een brand gewoed. Een dag voor de brand stonden er diverse leuzen op de muur in de parkeergarage. De wijkagenten werden bedreigd. Ook dit veroorzaakte angst bij ons, wij hebben geen idee waar deze haatgevoelens vandaan kwamen.

De inbraken in de buurt en gevallen van intimidatie uit het verleden hebben duidelijk hun sporen in de beleving van de buurtbewoners nagelaten.

4.3 Verklaring III – Hangjongeren

Volgens de respondenten is asociaal gedrag echter nog aan de orde van de dag in Kerckebosch. Hierbij wijst men unaniem naar de aanwezige hangjongeren:

R₄: Er staat een groep jongeren in de straat. Deze jongeren maken geluid en laten in de straat erg veel rommel achter. Van de week stonden ze zelfs met een luchtdrukpistool in de grond te schieten. De jongens rijden ook meestal naar het einde van mijn straat met hun auto's. Ze rijden op dat moment erg hard door de straat met piepende banden. Ik vind dat gewoon niet normaal met veel spelende kinderen in de straat. Daar word ik gewoon bang van. Het probleem is dat ik het na verloop van tijd gewoon helemaal zat ben. Ik ben er helemaal klaar mee.

Remco Spithoven

Deze jongeren zouden onder meer op scooters en met auto's hard door de straten rijden, geluidsoverlast veroorzaken en op grote schaal zwerfvuil achterlaten. De jongeren zijn doorgaans onbekenden. Enkele respondenten kennen hen slechts van gezicht. Volgens de respondenten ligt verveling aan de oorsprong van het asociale gedrag van de jongeren. Los van enig begrip voor verveling als bron van asociaal gedrag mijden de respondenten de jongeren wel het liefst. Dit mijdingsgedrag wordt gevoed door onderlinge gesprekken, mediaverhalen over criminaliteit en meer basale stereotypering:

R₁₅: Wel merk ik dat ik me steeds onveiliger ben gaan voelen door de media. Ik lees en hoor zoveel op Facebook en Twitter. Dan lees je weer dat iemand zomaar in elkaar geslagen is omdat hij ergens iets van heeft gezegd. Dat is allemaal maar normaal in deze maatschappij. Ik ben daardoor ook veel terughoudender geworden om op te komen voor mezelf.

R₂₁: Ik durf deze jongens echt niet aan te spreken. Ik ben namelijk veel te bang een klap op mijn gezicht te krijgen; je hoort van die vreemde verhalen in de media of dit lees je in de krant. Hierdoor word je toch een stuk alerter dan anders en neem je minder snel een stap.

4.4 Verklaring IV – Verminderde sociale binding

De herstructurering van de buurt heeft tot een sterke toename in de verhuisbewegingen geleid. Een relatief stabiel woonbestand heeft in de ogen van de respondenten in korte tijd plaats gemaakt voor een diffuse woonsituatie met veel tijdelijke bewoning. Dit leidt voor de respondenten allereerst tot een gevoel van verminderde onderlinge binding:

R₇: Je ziet gewoon dat de saamhorigheid in Kerckebosch helemaal aan het vervallen is. Vroeger [voor de herstructurering, red.] had ik nog een sleutel bij mijn burens liggen, maar nu weet ik niet eens meer wie die mensen zijn. Ik durf dat gewoon niet meer hoor.

R₁₀: In vergelijking met vroeger [voor de herstructurering, red.] heb ik in de flat helemaal geen sociale contacten meer. Ik merk toch aan mezelf dat ik deze erg belangrijk vond en me daardoor veilig in de buurt voelde.

Daarnaast leidt de herstructurering tot sentimenten van nostalgie onder de respondenten:

R₁₂: De buurt mist op dit moment echt de betrokkenheid die we wel echt altijd gehad hebben. Deze is zo achteruit gegaan en dat vind ik erg jammer. Ik vind het in de loop van de jaren [na de herstructurering, red.] alleen maar erger geworden hier in Kerckebosch.

De respondenten geven aan op zijn hoogst goed contact met een enkele buur te hebben, maar burens vooral slechts van gezicht te kennen. Doorgaans is het voor hen – zelfs in de flats – onduidelijk of mensen wel of geen burens zijn:

R₁₀: Door de verandering van het vele aantal bewoners zie ik in de flat echt zo veel onbekende mensen lopen, dat ik gewoon niet meer weet wie er nu wel of niet in

de flat thuishoren. Ik zie vaak wat onguere types lopen en daar krijg ik toch een benauwd gevoel van.

R₁₆: Ik ken nu lang niet iedereen meer en je weet gewoon niet of die betreffende persoon wel thuishoort in de buurt. Je gaat je toch bepaalde dingen afvragen, bijvoorbeeld 'wat is hij van plan', 'waar gaat hij naartoe'? Vroeger [voor de herstructurering, *red.*] had ik dat veel minder.

Maar men zit eigenlijk ook niet te wachten op activiteiten om kennis met de burens te maken:

R₅: We moeten geen activiteiten om de activiteiten gaan doen hoor. Dan heeft het zo'n 'moeten' karakter. Contact leggen moet niet geforceerd zijn.

Maar als gevolg van deze 'publieke anonimiteit' ervaart men een basaal wantrouwen jegens de onbekenden die zij dagelijks treffen:

R₉: Als ik het op mezelf betrek denk ik dat het komt door de grote hoeveelheid tijdelijke bewoners die zijn gekomen [als gevolg van de herstructurering, *red.*]. Ik heb geen bekendheid meer met deze tijdelijke bewoners en weet dan ook niet of ik ze wel of niet kan vertrouwen. Ik kan u vertellen dat ik vroeger [voor de herstructurering, *red.*] eigenlijk altijd met de deur open sliep, maar dat ik dit de laatste tijd niet meer durf omdat ik gewoon niet weet wie er nu allemaal in de flat woonachtig zijn. Ik heb het idee dat de mensen die in de flat zijn gekomen voornamelijk mensen zijn die voortdurend aan het blowen en drinken zijn.

De respondenten zijn in het dagelijks sociaal verkeer in de buurt houvast aan het zoeken in stereotyperen. Men refereert in de interviews actief aan *categorieën mensen* die zij in het dagelijks leven in de buurt tegenkomen. De respondenten refereren aan hangjongeren, overlast veroorzakende kinderen uit andere flats, mensen met een migratieachtergrond, studenten en andere tijdelijke bewoners:

R₁₀: Nu zie ik veel studenten lopen in de buurt en mensen van een andere cultuur. Ik zie ze soms dingen doen waar ik zo mijn bedenkingen bij heb. Ze staan drugs te dealen bij mij voor op het plein en dat trekt ook weer allerlei onguere types aan.

5 Conclusies en aanbevelingen

Het is tijd om de balans op te maken en de onderzoeksvraag van dit artikel te beantwoorden. We starten met de beantwoording van de onderzoeksvraag. Daarna kijken we naar het handelingsperspectief voor Kerckebosch. Na het behandelen van de beperkingen van deze studie worden aanbevelingen voor vervolgonderzoek uiteengezet.

Remco Spithoven

5.1 De verklaring van buurtbewoners voor de 'verstoorde veiligheidsbeleving' in Kerckebosch

De onderzoeksvraag van deze studie luidde:

Welke uitleg geven buurtbewoners zelf voor de 'verstoorde veiligheidsbeleving' in Kerckebosch, gemeente Zeist?

De analyse van de verhalen van de respondenten wees uit dat de eerder kwantitatief aangetroffen 'verstoorde veiligheidsbeleving' in Kerckebosch door buurtbewoners zelf wordt verklaard door een ingrijpende sociale verandering van de buurt. Waar men voor de herstructurering van de buurt goed bekend was met de burens, is men als neveneffect van deze herstructurering dit sociale houvast verloren (zie ook Wittebrood en Permentier 2011, 80-81; Van den Brink 2007, 60-61). Als gevolg van deze onzekerheid geven respondenten in hun verhalen aan actief terug te grijpen op stereotypering en een extra dosis wantrouwen om in het dagelijks verkeer zekerheid in te bouwen. Dit zijn overduidelijke sporen van 'publieke anonimiteit' (Blokland 2008). Met de sociale verandering – als gevolg van de herstructurering van de wijk – blijkt een meer *stedelijke levenswijze* zijn intrede in Kerckebosch te hebben gedaan, waarbij 'afstandelijke sociale relaties samengaan met directe, fysieke nabijheid' (Duyvendak en Wekker 2015, 12) om soepel met onderlinge verschillen om te kunnen gaan (Schinkel 2009). De in Kerckebosch aangetroffen gevoelens van onbekendheid, wantrouwen en het gevoel in een onveilige omgeving te wonen zijn dus zeer waarschijnlijk voornamelijk het *gevolg* van de ervaren toename van anonimiteit in de buurt (Kleinmans en Bolt 2010; Duyvendak en Wekker 2015).

De respondenten hebben daarnaast levendige, negatieve herinneringen aan incidenten uit het verleden van de buurt (zie ook Sparks, Girling en Loader 2001; Perkins en Taylor 1996; Banks 2005; Van den Brink 2007). Hierbij hebben – naast inbraken – voorvallen van intimidatie een prominente positie (zie ook Eysink Smeets, Bervoet en Nap 2011; Van den Brink 2007). Ook leeft er een breed gedeelde zorg over de in de buurt aanwezige hangjongeren. Zij zijn 'herkenbare vreemden' (Van Stokkom 2013). De hangjongeren in Kerckebosch zijn immers jong én hebben een migratieachtergrond. Behalve de nodige, door de buurtbewoners ervaren overlast zijn er geen recente criminele of anderszins intimiderende gedragingen van de jongeren beschreven, maar de impact van hun aanwezigheid en gedrag lijkt te worden versterkt door de sociale onzekerheid zoals deze op brede schaal in de buurt is aangetroffen. Met hun 'toe-eigening van de publieke ruimte' (Pleysier en Deklerck 2006) staan zij in feite symbool voor de sociale problematiek in de buurt: onbekendheid en wantrouwen.

Middels onze kwalitatieve verdieping zijn vier verschillende verklaringen voor de eerder kwantitatief aangetroffen 'verstoorde veiligheidsbeleving' in Kerckebosch bij de buurtbewoners zelf opgehaald. Dit verscherpte zicht op de lokale achtergronden van deze negatief veranderde beleving van veiligheid stelt ons in staat om daadwerkelijk *lokaal maatwerk* in de aanpak van onveiligheidsgevoelens te leveren, waartoe beleidsmakers door de internationale wetenschap worden opgeroepen (Henig en Maxfield 1978; Hale 1996; Van Noije en Wittebrood 2010; Spit-

hoven 2014). Met deze verdieping kunnen lokale practitioners zich immers richten op de concrete, lokale problematiek *achter* de gevoelens van onveiligheid (Henig en Maxfield 1978; Hale 1996; Weisburd en Eck 2004; Bennett 1991).

5.2 *Handelingsperspectief voor Kerckebosch*

Dus hoe nu verder in Kerckebosch? Er liggen – gezien de aangetroffen verklaringen – ook na deze verdieping niet zomaar handvatten aan de oppervlakte om de ‘verstoorde veiligheidsbeleving’ van de buurtbewoners te stabiliseren. We zullen de vier aangetroffen verklaringen voor de verstoorde veiligheidsbeleving in Kerckebosch confronteren met inzichten uit de internationale wetenschap omtrent de effectiviteit van interventies om gevoelens van onveiligheid tegen te gaan.² Zo geven wij op lokaal niveau een aanzet om tot een *realistische maatwerk* aanpak voor dit complexe vraagstuk te komen.

Allereerst wordt aangeraden om *in algemene zin* in Kerckebosch *niet* in te zetten op de door enkele respondenten aangedragen (I) *fysieke kenmerken van de buurt* van donkerte en het vele aanwezige groen. Allereerst blijkt men namelijk op langere termijn aan donkerte in de omgeving te kunnen wennen (Farrall, Jackson en Gray 2009; Innes en Jones 2006; Hale 1996). Daarnaast biedt de literatuurstroming rondom ‘design out crime’ (bijv. Colquhoun 2004) en ‘crime prevention through environmental design (CPTED)’ (bijv. Cozens, Saville en Hillier 2005) – als opvolging van het ‘defensible space’ (Newman 1973) gedachtengoed – maar weinig stevig houvast in de specifieke bestrijding van gevoelens van onveiligheid. De link naar ‘fear reduction by modifying certain aspects of the build environment (Grabosky 1995, 5)’ kan namelijk niet zonder meer worden gemaakt. Het staat buiten discussie dat fysieke eigenschappen van een omgeving invloed hebben op hoe deze *in het algemeen* wordt beleefd, maar men grijpt in deze theorieën te snel naar eenvoudige causale verbanden tussen ‘fysieke kenmerken van omgevingen’ en ‘onveiligheidsgevoelens’. In de kritiek op deze stroming spreekt men kortweg van een ‘eenzijdig architectonisch determinisme’ (zie Pleysier 2010), wat uitgaat van ‘technical fixes’ voor een sociaal vraagstuk (Pain et al. 2006; Wilcox, Quisenberg en Jones 2003). Evaluaties van fysieke maatregelen om onveiligheidsgevoelens terug te dringen tonen aan dat deze doorgaans niet tot de verwachte effecten leiden (Henig en Maxfield 1978; Grabosky 1995; Pain et al. 2006; Atkins, Husain en Storey 1991; Hale 1996; Wilcox, Quisenberg en Jones 2003). Deze interventies in de fysieke kenmerken van een omgeving vereisen minimaal een aanvullende, sociale strategie (Hale 1996; Van Noije en Wittebrood 2010; Taylor 2002) met oog voor de specifieke lokale situatie en historie (Hale 1996; Pain 2000; Hardyns 2012). ‘Actief en natuurlijk toezicht’ (Jacobs 1961) kent – kortweg – naast de fysieke mogelijkheid dus vooral een sociale motivatie.

Toch is het zinvol om met buurtbewoners zelf op zoek te gaan naar specifieke ‘onnodig donkere plekken’ in de buurt. De respondenten noemden bijvoorbeeld enkele hoofdwegen in de buurt, portieken en de omgeving van het winkelcentrum ‘slecht verlicht’. Het loont al snel de moeite om nader te verkennen wat er met

2 Zie Hale 1996 en Van Noije en Wittebrood 2012 voor een overzicht; in dit gedeelte wordt gekoerst op inzichten uit een eerder artikel in dit tijdschrift (Spithoven 2014).

Remco Spithoven

een relatief kleine investering in verlichting aan winst in de beleving van buurtbewoners op deze *specifieke locaties in de buurt* kan worden behaald.

Voor de aangetroffen (II) *invloed van incidenten uit het verleden* – in de vorm van inbraken en intimidatie – bestaat niet zomaar een passende interventie. Het is internationaal bekend dat buurten door middel van interpersoonlijke communicatie als het ware hun eigen reputatie vormgeven (Doran en Burgess 2012, 29). En deze onderlinge *crime talk* ‘may inflate, deflate, or garble the picture’ (Skogan 1986, 211; zie ook Van den Brink 2007, 64-66). Wel is uit longitudinaal onderzoek duidelijk geworden dat de impact van dergelijke verhalen na verloop van tijd afzwakt (Russo en Roccato 2005). Hier ligt op het eerste gezicht een kans voor een experiment met reputatiemanagement van de buurt, maar dit vraagt om een zeer nauwkeurige en langdurige communicatiestrategie (zie ook Eysink Smeets, Moors en Baetens 2009). De vraag is of de baten tegen de kosten zullen opwegen. Wat betreft de invloed van de aanwezigheid en het gedrag van (III) *hangjongeren* geldt dat er een aanknopingspunt ligt in het aangetroffen wantrouwen van buurtbewoners naar deze jongeren. Dit wantrouwen berust in Kerckebosch vooral op beeldvorming op basis van het verleden en nagenoeg niet op het gedrag van de huidige groep jongeren. Volgens Sybesma (2009) ligt er een eenvoudige oplossing voor de hand: laat de buurtbewoners en jongeren met elkaar in gesprek gaan om wederzijds begrip te creëren. Van Wijk (2008) ziet hierbij een bemiddelende rol voor de jongerenwerker weggelegd.

Bij hardnekkig beleefde jongerenoverlast is er – na het uitblijven van effect van ontmoeting en begripsvorming – de mogelijkheid om hanglocaties minder aantrekkelijk te maken. Het een is makkelijker aan te passen dan het ander, maar op specifieke locaties kan eventueel naar mogelijke aanpassingen worden gezocht om de hangplek minder aantrekkelijk te maken. Toch waarschuwen Te Poel (2007), het CCV (2008) en de RMO (2009) dat er niet enkel in het belang van omwonenden moet worden gehandeld. Ook de jongeren verdienen dat de overheid hun belangen meeweegt (Binken en Blokland 2012). Daarmee is het faciliteren van dialoog tussen buurtbewoners en hangjongeren in feite de enige, edele weg.

De meest prominente³ uitleg die buurtbewoners zelf voor de ‘verstoorde veiligheidsbeleving’ in Kerckebosch aandroegen is (IV) de *verminderde sociale binding*. In de internationale wetenschap is er de nodige aandacht voor ‘sociale cohesie’: ‘collective efficacy’ en ‘sociaal kapitaal’ als aangrijpingspunt om onveiligheidsgevoelens terug te dringen (Hale 1996; Markowitz et al. 2001). Op het eerste gezicht lijken de resultaten van deze projecten vaak indrukwekkend, maar de evaluaties zijn vaak verre van betrouwbaar en valide (Hale 1996; Van Noije en Wittebrood 2010; Taylor 2002; Pain 2000, Van den Brink 2007).

Volgens Hardyns (2012) kan ook niet louter op de sociale binding worden ingezet wanneer men de onveiligheidsbeleving wil terugdringen, maar dient dit hand in hand te gaan met de bestrijding van criminaliteit en overlast en een versterking van economische en sociale structuren in een gebied. Met name in de richting van het terugdringen van de ervaren overlast en de versterking van economische en

3 Hiermee wordt het netwerk met de grootste ‘conceptuele dichtheid’ bedoeld. Zie par. 2.2 voor een toelichting op dit concept.

sociale structuren is er in Kerckebosch het nodige te winnen. Maar dit zijn projecten van een lange adem (Wittebrood en Permentier 2011). Op kortere termijn is er een basale noodzaak om kennismaking tussen ‘oude’ en ‘nieuwe buurtbewoners’ te stimuleren, maar hun moet nadrukkelijk de ruimte worden gelaten zelf invulling te geven aan hun onderlinge relaties (Blokland 2008).

Crawford (2006, 963) en Van den Brink (2007, 321-322) wijzen beide op de potentiële, instrumentele rol van ‘weak ties’: stimuleer of ‘(...) tracht aan te sluiten bij de kleinschalige initiatieven van tijdelijke duur die bewoners zelf ontwikkelen om langs die weg hun betrokkenheid bij de wijk te versterken’ (Van den Brink 2007, 334). Ook *placemaking* (o.a. Martin 2003) biedt bijvoorbeeld creatieve initiatieven die het ijs tussen ‘oude’ en ‘nieuwe’ buurtbewoners reeds op verschillende plaatsen effectief hebben gebroken. Hierbij wordt een project over de inrichting van de openbare ruimte instrumenteel ingezet om buurtbewoners met elkaar in contact te brengen.

Het handelingsperspectief wat op basis van deze studie voor Kerckebosch kan worden gegeven, komt dus in eerste opzet neer op het *stimuleren van ontmoeting en contact tussen buurtbewoners* om de ervaren publieke anonimiteit (Blokland 2008) onder de buurtbewoners in Kerckebosch terug te dringen naar *amicaliteit* (Duyvendak en Wekker 2015). In het bijzonder is daarbij het contact tussen buurtbewoners en de aanwezige hangjongeren als verbeterpunt aangedragen. Tot de mogelijkheden behoort om eventueel in te zetten op: (I) de verlichting van enkele specifieke locaties in de buurt, (II) het aanwenden van een reputatiemanagementstrategie voor de buurt en (III) de ongeforceerde verplaatsing van hangjongeren. Maar er ligt in essentie een noodzaak om ‘publieke familiariteit’ in de buurt te stimuleren. Daarvan wordt dan ook het meeste effect op de veiligheidsbeleving in de buurt verwacht.

Toch zal er – gezien de hoge bevolkingsdichtheid in de buurt – ook op lange termijn een grens zijn aan de in Kerckebosch te realiseren ‘publieke familiariteit’ (Schinkel 2009; Duyvendak en Wekker 2015), maar elke stap in de richting van bekendheid, vertrouwdheid en een prettigere sfeer zal het aangetroffen sociale onbehagen in de buurt meer doen verdwijnen. Er is meer dan alleen tijd nodig om vreemde gezichten vertrouwde gezichten te laten worden. Daar is *herhaalde ontmoeting* voor nodig (Kleinhaus en Bolt 2010; Schinkel 2009).

5.3 Beperkingen van de gehanteerde benadering

Zoals elk onderzoek is ook deze studie niet vrij van beperkingen. Allereerst is de groep respondenten met 25 aan de kleine kant. Ook is deze groep geen evenwichtige afspiegeling van de wijk. Relatief ondervertegenwoordigd waren immers de alleenstaanden, de jongeren en de ouderen. Daarmee is hun beleving in deze studie minder over het voetlicht gekomen. Daarnaast is er in het interview niet diepgaand gevraagd naar achtergronden van het onveiligheidsgevoel op persoonlijk en maatschappelijk niveau, hoewel deze zeker op buurtniveau kunnen doorwerken (Spithoven 2017).

Remco Spithoven

5.4 Suggesties voor vervolgonderzoek

Ideeën voor vervolgonderzoek richten zich allereerst op een oproep om de focus op onveiligheidsgevoelens op *buurniveau* te verbreden. Daarnaast is de wetenschap rondom ‘fear of crime’ – ook in meer algemene zin – gebaat bij meer kwalitatief onderzoek naar oorzaken van gevoelens van onveiligheid (Pleysier 2010) en onderzoek met een scherper conceptueel onderscheid (Vanderveen 2006). Daarbij is de gepresenteerde focus op ‘verstoorde veiligheidsbeleving’ een vruchtbare insteek gebleken.

De oproep is om meer van dergelijk onderzoek te verrichten dat zich richt op *probleematisch ervaren, nabije gevoelens van onveiligheid* onder burgers. Het is zinvol ook achtergronden van ‘het onveiligheidsgevoel’ op persoonlijk en maatschappelijk niveau te betrekken en uit te zoeken waar deze de beleving op buurniveau kleuren (Spithoven 2017). Veel van de achtergronden van onveiligheidsgevoelens zullen – ook op buurniveau – buiten het bereik van overheden liggen. Het is zaak om ons steeds realistisch tot de complexiteit van het fenomeen te verhouden in plaats van er hoogdravende doelstellingen op te formuleren (Van den Brink 2007; Boutellier 2011; Frissen 2013; Trommel 2012; Spithoven 2014, 2017).

Een aanvullende focus op de bestendinging van *positieve dynamieken van veiligheid* (Van Steden et al. 2014; Schuilenburg, Van Steden en Oude Breuil 2014; Schuilenburg en Van Steden 2016) is echter *noodzakelijk*, want dat heeft in potentie meer effect dan het louter willen uitwassen van de negatieve dynamieken in buurten, waarop wij ons doorgaans rondom ‘veiligheid’ richten. Toch is het is zeer aanneemelijk dat krachtige, positieve dynamieken juist wel binnen het realistische handbereik van lokale overheden en practitioners liggen. Wat maakt dat mensen zich in hun buurt anno 2017 juist *samen* thuis, vertrouwd, geborgen en veilig voelen? Ook wanneer dit slechts te stimuleren of faciliteren is in een light versie van een *prettigere sfeer op straat* (zie Duyvendak en Wekker 2015; Schinkel 2009), dan kan hiermee een belangrijke vooruitgang worden geboekt in de verscheiden werelden die de directe woonomgeving kan zijn.

Literatuur

- Atkins, S., S. Husain en A. Storey (1991) *The Influence of Street Lighting on Crime and Fear of Crime*. Home Office Crime Prevention Unit Paper 28. London: HMSO.
- Babbie (1998) *The practice of social research*. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- Banks, M. (2005) Spaces of (in)security: Media and fear of crime in a local context. *Crime media culture*, 1, 169-187.
- Bar-Anan, Y., N. Liberman en Y. Trope (2006) The association between psychological distance and construal level: Evidence from an implicit association test. *Journal of Experimental Psychology*, 135(4), 609-622.
- Barbour, R. (2008) *Introducing Qualitative Research. A student Guide to the Craft of Doing Qualitative Research*. London: Sage Publication.
- Bennett, T. (1991) *Tackling fear of crime*. Home office research bulletin. London: Home office.

- Beyens, K. en H. Tournel (2009) Mijnwerkers of ontdekkingsreizigers? Het kwalitatieve interview. In Decorte en Zaitch (red.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*, 196-228.
- Bincken, S. en T. Blokland (2012) Why repressive policies towards urban youths do not make streets safe: four hypotheses. *The sociological review*, 60(2), 292-311.
- Blokland, T. (2008) *Oog voor elkaar. Veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Boutellier, J.C.J. (2011) *De improvisatiemaatschappij. Over de sociale ordening van een onbegrensde wereld*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Bursik, R.J. (1988) Social disorganisation and theories of crime and delinquency. *Criminology*, 26, 519-551.
- CCV (2008) *Aanpak hangjongeren in gemeenten*. Utrecht: Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid.
- Cops, D. (2012) *Angst voor criminaliteit bij jongeren. Een geïntegreerde benadering van een vergeten sociale groep*. Den Haag: Boom Lemma.
- Colquhoun, I. (2004) Design out crime: Creating safe and sustainable communities. *Crime Prevention & Community Safety*, 6(4), 57-70.
- Covington, J. en R. Taylor (1991) Fear of Crime in Urban Residential Neighbourhoods: Implications of Between- and Within-Neighbourhood Sources for Current Models. *The Sociological Quarterly*, 32, 231-249.
- Cozens, P.M., G. Saville en D. Hillier (2005) Crime prevention through environmental design (CPTED): a review and modern bibliography. *Property management*, 23(5), 328-356.
- Crank, J.P., A. Giacomazzi en C. Heck (2003) Fear of crime in a nonurban setting. *Journal of criminal justice*, 31, 249-263.
- Crawford, A. (2006) Fixing broken promises?: Neighborhood wardens and social capital. *Urban studies*, 43(5/6), 957-976.
- De Groof, S. (2006) Het ongrijpbare onveiligheidsgevoel: een exploratie van de structuur binnen het veiligheidsconcept van mannen en vrouwen. *Tijdschrift voor Criminologie*, 48(1), 19-34.
- DeLone, G.J. (2008) Public housing and the fear of crime. *Journal of criminal justice*, 36, 115-125.
- Dimensus (2014) *Wijkbeleving gemeente Zeist*. Via: http://beterzeist.nl/?wpfb_dl=229 (geraadpleegd op 25 november 2015).
- Ditton, J. en S. Farral (Eds.) (2000) *The fear of crime*. Aldershot: Dartmouth/Ashgate.
- Ditton, J. en M. Innes (2005) 'The Role of Perceptual Intervention in the Management of Crime Fear'. In N. Tilly (Ed.), *Handbook of Crime Prevention and Community Safety*. Columbia: Willan Publishing.
- Doran, B.J. en M.B. Burgess (2012) *Putting fear of crime on the map*. New York: Springer.
- Duyvendak, J.W. en F. Wekker (2015) *Thuis in de openbare ruimte? Over vreemden, vrienden en het belang van amicaliteit*. Den Haag: Platform 31.
- Elffers, H. en W. de Jong (2004) *Nee, ik voel me nooit onveilig. Determinanten van sociale veiligheidsgevoelens*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Eysink Smeets, M., E. Bervoets en J. Nap (2011) *De Onaantastbaren: De destructieve doorwerking van onaantastbaren in wijk en buurt*. Den Haag: Nicis Institute.
- Eysink Smeets, M., H. Moors en T. Baetens (2009) *Schaken op verschillende borden. Evidence-based strategieën voor communicatie over overlast en verloedering, maatschappelijke onrust, polarisatie en radicalisering*. Tilburg: IVA.
- Farrall, S., J. Jackson en E. Gray (2009) *Social order and the fear of crime in contemporary times*. Oxford: Oxford University Press.

Remco Spithoven

- Fattah, E. (1993) Research on Fear of Crime. Some Common Conceptual and Measurement Problems. In W. Bilsky, C. Pfeiffer en P. Wetzels (Eds.), *Fear of Crime and Criminal Victimization*. Stuttgart: Enke, 45-70.
- Ferguson, K.M. en C.H. Mindel (2007) Modelling fear of crime in Dallas neighborhoods: A test of social capital theory. *Crime & Delinquency*, 53(2), 322-349.
- Ferraro, K.F. (1995) *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk*. New York: State University of New York Press.
- Ferraro, K.F. en R. LaGrange (1987) The measurement of fear of crime. *Sociological Inquiry*, 57, 70-101.
- Friese, S. (2014) *Qualitative Data Analysis with ATLAS.Ti*. New York: SAGE Publishers.
- Frissen, P.H.A. (2013) *De fatale staat. Over de politiek noodzakelijke verzoening met tragiek*. Amsterdam: Van Genneep.
- Fürstenberg, F. (1971) Public reaction to crime in the streets. *The American Scholar*, 40(4), 601-610.
- Gibson, C.L. et al. (2002) Social integration, individual perceptions of collective efficacy, and fear of crime in three cities. *Justice Quarterly*, 19(3), 537-564.
- Girling, E., I. Loader en R. Sparks (2000) *Crime and Social Change in Middle England*. London: Routledge.
- Gouseti, I. en J. Jackson (2016) Construal-Level Theory and Fear of Crime. In D. Chadee (Ed.), *Psychology of fear, crime and the media. International perspectives*. New York: Routledge, 22-39.
- Grabosky, P.N. (1995) Fear of Crime, and Fear Reduction Strategies. *Trends and issues in crime and criminal justice*, 44(7), xx-xx.
- Hale, C. (1996). Fear of Crime: A review of the literature. *International Review of Victimology*, 4, 79-150.
- Hardyns, W. (2012) Collective efficacy and fear of crime in the Flemish region – Looking back on the results and a preview of additional research. In P. Ponsaers (Ed.), *Social analysis of security: financial, economic and ecological crime; crime, (in)security and (dis)trust; public and private policing*. Den Haag: Eleven International Publishing, 167-202.
- Henig, J. en M.G. Maxfield (1978) Reducing fear of crime: Strategies for intervention. *Victimology*, 2, 297-313.
- Hinkle, J.C. en D. Weisburd (2008) The irony of broken widows policing. *Journal of criminal justice*, 36, 503-512.
- Innes, M. en V. Jones (2006) *Neighbourhood Security and Urban Change: Risk, Resilience and Recovery*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Jacobs, J. (1961) *The death and life of great American cities*. Vintage, New York.
- Jackson, J. en E. Gray (2010) Functional Fear and Public Insecurities about Crime. *British Journal of Criminology*, 50(1), 1-21.
- Jackson, J. (2004) Experience and Expression: Social and cultural significance in the fear of crime. *British Journal of Criminology*, 44(6), 946-966.
- Kleinhans, R. en G. Bolt (2010) *Vertrouwen houden in de buurt. Verval, ervaring en collectieve zelfredzaamheid in stadsbuurten*. Den Haag: NICIS/Platform31.
- Lee, M. en S. Farrall (2009) Critical voices in an age of anxiety: a reintroduction of the fear of crime. In Lee en Farrall (Eds.), *Fear of crime. Critical voices in an age of anxiety*. Madison Ave/New York: Routledge-Cavendish, 1-11.
- Lewis, D.A. en M.G. Maxfield (1980) Fear in the neighborhoods: An investigation of the impact of crime. *Journal of research in crime and delinquency*, 17, 160-189.

- Markowitz, F., P. Bellair, A. Liska en J. Liu (2001) Extending Social Disorganization Theory: Modeling the Relationships Between Cohesion, Disorder and Fear. *Criminology*, 39, 293-317.
- Martin, D.G. (2003) 'Place-framing' as place-making: constituting a neighborhood for organizing and activism. *Annals of the Association of American Geographers*, 93(3), 730-750.
- Newman, O. (1973) *Defensible Space. Crime Prevention through Urban Design*. New York: Collier Books.
- O'Mahony, D. en K. Quinn (1999) Fear of crime and locale: the impact of community related factors upon fear of crime. *International review of victimology*, 6, 231-251.
- Pain, R. (2000) Place, social relations and the fear of crime: a review. *Progress in human geography*, 24(3), 365-387.
- Pain, R. et al. (2006) 'When, where, if and but': qualifying GIS and the effect of street lighting on crime and fear. *Environment and planning*, 38, 2055-2074.
- Perkins, D.D. en R.B. Taylor (1996) Ecological assessments of community disorder: Their relationship to fear of crime and theoretical implications. *American journal of community psychology*, 24(1), 63-107.
- Pleysier, S. (2010) *Angst voor criminaliteit onderzocht*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Pleysier, S. en J. Deklerck (2006) Over hondenpoep en hangjongeren: Een verkennend onderzoek naar overlastfenomenen in parken en groenzones. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 5(1), 6-20.
- Poel, Y.M. te (2007) Overheidsbemoeyenis in het belang van jongeren?. *Pedagogiek in praktijk*, 13(4), 22-25.
- Politie (2015) *Criminaliteit en overlast cijfers Kerckebosch 2014*. Zeist: Politie Zeist.
- Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2008) *Tussen flaneren en schofferen. Een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren*. Amsterdam: SWP.
- Russo, S. en M. Roccato (2005) How long does victimization foster fear of crime? A longitudinal study. *Journal of community psychology*, 38(8), 960-974.
- Sacco, V.F. (1993) Social support and the fear of crime. *Canadian Journal of Criminology*, April 1993, 187-196.
- Saldana, J. (2012) *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. Second edition. London: SAGE Publications.
- Sampson, R.J. (1991) Linking the Micro- and Macrolevel Dimensions of Community Social Organization. *Social Forces*, 70(1), 43-64.
- Sampson, R.J. en W.B. Groves (1989) Community Structure and Crime: Testing Social-Disorganisation Theory. *American Journal of Sociology*, 94(4), 774-802.
- Sampson, R.J., S.W. Raudenbush en F. Earls (1997) Neighborhoods and violent crime: A multi-level study of collective efficacy. *Science*, 277, 918-924.
- Schinkel, W. (2009) Publieke ruimte: tussen anonimiteit en publiciteit. *B&M*, 36(3), 192-201.
- Schuilenburg, M. en R. van Steden (2016) Positieve veiligheid. Een inleiding. *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*, 6(3), 3-18.
- Schuilenburg, M., R. van Steden en B. Oude Breuil (2014) *Positive Criminology: Reflections on Care, Belonging and Security*. The Hague: Eleven International Publishing.
- Skogan, W.G. (1986) Fear of Crime and Neighborhood Change. *Crime and Justice*, 8, 203-229.
- Skogan, W.G. (1987) The Impact of Victimization on Fear. *Crime & Delinquency*, 33, 135-154.
- Sparks, R., E. Girling en I. Loader (2001) Fear and everyday urban lives. *Urban studies*, 38(5/6), 885-898.

Remco Spithoven

- Spithoven, R. (2014) Een terughoudende praktijk. Over de praktische vraagtekens bij het bestrijden van onveiligheidsgevoelens. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 13(3), 3-20.
- Spithoven, R. (2017) *Keeping trouble at a safe distance. Unravelling the significance of 'the fear of crime'*. Eleven International Publishing: Den Haag.
- Sybesma, J. (2009) 'Onbekend maakt onbemind' Hoe de relatie tussen hangjongeren en omwonenden verbeterd kan worden en de rol van het OKé-punt hierin. Masterthesis Universiteit Utrecht. Via: <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/35189> (geraadpleegd op 31-03-2017).
- Taylor, R.B. (2002) Fear of crime, local social ties, and collective efficacy: Maybe masquerading measurement, maybe déjà vu all over again. *Justice Quarterly*, 19, 773-792.
- Taylor, R.B. en J. Covington (1993) Community structural and fear of crime. *Social problems*, 40, 374-397.
- Trommel, W.A. (2009) *Gulzig bestuur*. Den Haag: Boom Lemma.
- Trope, Y. en N. Liberman (2010) Construal-level theory of psychological distance. *Psychological review*, 117(2), 440-463.
- Van den Brink, G. (2007) *Prachtwijken?! De mogelijkheden en beperkingen van Nederlandse probleemwijken*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- Van den Herrewegen, E. (2011) *Constructies en bronnen van veiligheidsbeleving bij burgers. Naar een andere benadering van een relatief fenomeen* (diss.). Leuven: Leuven University.
- Van der Wurff, A.W.I.M. (1990) Angst voor criminaliteit en de omgeving: een signaalverwerkingsmodel. In F.W. Winkel en A. van der Wurff (red.), *Angst voor criminaliteit. Theorie Onderzoek Interventie*. Lisse: Swets & Zeitlinger, 75-94.
- Van der Wurff, A.W.I.M. (1992) *Aard en achtergronden van onveiligheidsgevoelens in de woonomgeving* (diss.). Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Van Driel, P. (2011) *Cultuur Historie Hoge Dennen-Kerckebosch*. Via: <http://ontwikkelingkerckebosch.nl> (geraadpleegd op 27 november 2015).
- Van Noije, L. en K. Wittebrood (2008) *Sociale veiligheid ontsleuteld. Veronderstelde en werkelijke effecten van veiligheidsbeleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Van Noije, L. en K. Wittebrood (2010) What is fear of crime and how is it determined? A review of the literature. In *CPSI: Changing perceptions of security and interventions* (7th EU framework programme), via www.tno.nl.
- Van Steden, R., M. van Vliet, T. Salman en H. Boutellier (2010) Gemeenschap als bron van veiligheid. Een conceptuele verkenning en aanzet tot empirisch onderzoek. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 9(2), 31-47.
- Van Stokkom, B. (2013) Onveiligheid als stedelijkheidsfobie. Angst en onmacht in de hygienische stad. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 3(2), 138-155.
- Vanderveen, G.N.G. (2004) Meten van onveiligheid. In E.R. Muller (red.), *Veiligheid. Studies over inhoud, organisatie en maatregelen*. Alphen aan den Rijn: Kluwer, 71-124.
- Vanderveen, G.N.G. (2006) *Interpreting fear, crime, risk and unsafety*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Warr, M. (1990) Dangerous situations: social context and fear of victimization. *Social forces*, 68, 891-907.
- Warr, M. (2000) Fear of crime in the United States: Avenues for research and policy. In D. Duffee (Ed.), *Criminal justice 2000: Vol.4. Measurement and analysis of crime and justice*. Washington, DC: National Institute of Justice, 451-490.
- Weisburd, D. en J.E. Eck (2004) What can police do to reduce crime, disorder and fear?. *The annals of the American academy*, 593, 42-65.
- Weiss, R.S. (1995) *Learning from strangers. The art and methods of qualitative interview studies*. New York: Free Press.
- Wijk, B. van (2008) De jongerenwerker, tolk van de straat. *Jeugd en co.*, 3, 8-16.

- Wilcox-Roundtree, P. en K. Land (1996) Burglary victimization, perceptions of risk, and routine activities: a multilevel analysis across Seattle neighborhoods and census tracts. *Journal of research in crime and delinquency*, 33(2), 147-180.
- Wilcox-Rountree, P., N. Quisenberry en S. Jones (2003) The built environment and community crime risk interpretation. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 40(3), 322-345.
- Wittebrood, K. en M. Permentier (2011) *Wonen, wijken en interventies*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Zeist (2014) *Ontwikkelvisie Kerckebosch*. Via: www.zeist.nl/bis/Raadsstukken_2010_en_ouder/Raadsvoorstellen/Raadsvoorstellen_2007/07RAAD182_Ontwikkelingsvisie_Kerckebosch (geraadpleegd op 25 november 2015).